

Rumunsko po prezidentských volbách - boj proti korupcii je už realitou

Peter Kopecný

Abstract: *Romania after Presidential Elections - Struggle against Corruption is a Reality.*

New President of Romania Traian Băsescu is strong-willed to fight corruption which is a potential threat of national security. Fighting corruption, Băsescu and new government must smash through the shield of interposed persons. Such persons are covering „white collars“ that are top-ranking businessmen or privatizers close to political parties. That is why new government and new President want to modify existing penal code and to widen criminal liability of involved persons and organized groups. Today's politically motley Parliament wouldn't be able to adopt such legal measures. In this case, President Băsescu, enjoying wide currency and making use of his accumulated electoral capital, will manifestly be leading the country to anticipated elections. By such a step he would provide current main coalition political parties (PD and PNL) with a comfortable majority in Parliament and with an appropriate milieu for adopting new penal code.

Key words: *new president of Romania, fighting corruption, necessity of new penal code.*

Volby v decembri 2004

Aj napriek tomu, že parlamentné voľby zvyčajne rozhodujú o ďalšom smerovaní krajiny, v Rumunsku sa v decembri minulého roku situácia vymkla zo zaužívaného scenára. Ďalší vývoj totiž determinovali prezidentské voľby, ktoré vyhral Traian Băsescu, kandidát opozičnej DA. DA ako tandem PD (Demokratickej strany) T. Băsescu a PNL (Národnej liberálnej strany) súčasného premiéra Tăriceana bola pracovnou, psychologickou a volebnou skratkou. Dreptatea și Adevărul (DA) čiže Spravodlivosť a Pravda, boli vlastne spojením iniciálok, ktoré znamenajú po rumunsky ÁNO.

V prvom kole prezidentských volieb dosiahol Băsescu len 33,86 % hlasov, Adrian Năstase, kandidát vládnucej PSD (Sociálno-demokratická strana), až 40,97 %. V prvom kole sa zúčastnilo na voľbách 57,13% voličov, druhom kole len 53,32% oprávnených voličov. Až druhé kolo prezidentských volieb – paradoxne s nižšou účasťou voličov – zásadne zmenilo pomer politických síl, ktorý pôvodne načrtli parlamentné voľby. K uvedeným percentám je preto potrebný istý komentár. Účasť voličov v Bukurešti (kde mal Băsescu ako primátor silné pozície) v druhom kole vzrástla síce len o 1 %, ale štatisticky relevantnejší bol fakt, že volebná účasť na vidieku poklesla o 9 %. Je zrejme, že väčšina z týchto 9 % boli voliči PSD. Po druhom kole prezidentských volieb, ktoré vyhral Băsescu približne o 250 000 hlasov, najmä vďaka vytrvalosti a mobilizácii mladých ľudí, bolo zrejme, že svoj víťazný volebný kapitál vložil aj do sformovania

nového kabinetu. Na veci nemenil nič ani fakt, že tesným víťazom parlamentných volieb sa stala vládnuca strana PSD premiéra A. Năstaseho a prezidenta I. Iliesca (PSD sekundoval malý koaličný partner - PUR - Humanistická strana Rumunska). Vo voľbách do senátu získali spolu 37,16 %, zatiaľ čo opozičná DA 31,71 %; vo voľbách do poslaneckej snemovne získali PSD + PUR 36,64 % a DA 31,26 %. Povestným jazyčkom na vážkach sa mali stať UDMR (Demokratický zväz Maďarov v Rumunsku) so 6,26 % resp. 6,20 % a PRM (Strana Veľké Rumunsko) s 13,63 % resp. 12,93 %. (www.aleg-ro.org)

Zlom však paradoxne nenastal v UDMR, ale v PUR, ktorá síce pôvodne chcela vytvoriť vládu spolu s PSD a UDMR, ale napokon dala prednosť Bădescovej ponuke. UDMR po prvom kole parlamentných volieb tiež hodlal vstúpiť do budúceho Năstaseho kabinetu, ale po odtrhnutí PUR sa konjunktúrne prispôbil okolnostiam. Vstup PRM do novej vlády bol pre Bădescu principiálne nemožný, čo však neznamenalo, že PRM nesľúbila tichú *ad hoc* podporu vláde DA+PUR+UDMR v novom parlamente.

Vnútropolitické a európske súvislosti predvolebného boja

Európsku dimenziu vplyvu na vnútropolitickú scénu sa nám zrejme podarí demonštrovať na stanoviskách štyroch rôznych európskych politikov. Stanoviská relatívne presne odrážajú európske ľavicové stranícke záujmy, politickú (ne)prezieravosť, ale aj vzácnu a ojedinelú snahu o presadzovanie mravnosti v politike.

Čo tomu však predchádzalo? Rumunská ľavicová vláda rozpútala na jeseň 2004 vo vnútri krajiny premyslenú predvolebnú kampaň, ktorá pamätala aj na samotný hlasovací akt. Podľa mnohých relevantných tlačových správ a medzinárodných monitorovacích organizácií boli totiž rumunské parlamentné voľby a prvé kolo prezidentských volieb poznačené nepresnosťami, hraničiacimi s machináciami. Tisíce voličov totiž volili dvakrát, zväčša v prospech vládnucej strany, na druhej strane sa anulovali tisíce odovzdaných hlasov tesne pred sčítavaním hlasov atď. OBSE, ktorá voľby monitorovala, vyjadrila „znepokojenie“ nad spôsobom hlasovania istej časti voličov. Konkrétne mala OBSE na mysli benevolenciu volebných komisií, ktoré akceptovali namiesto voličského preukazu preukaz totožnosti, čo umožňovalo „viacnásobné hlasovanie“. (The Economist, 2. 12. 2004) To však neznamenalo, že OBSE považovala za potrebné opakovanie volieb. Podstatné však bolo po prvom kole volieb prezidentských volieb niečo iné. Opozícia si do druhého kola lepšie pripravila kontrolné mechanizmy a siahla do voličskej rezervy.

Premiér Năstase a nosné ministerstvá rozohrali pred voľbami vo veľkom štýle kampaň aj v kuloároch EK a na sekretariátoch najvýznamnejších ľavicových strán v SRN a vo Francúzsku. *Timing* bol premyslený a tesne pred voľbami vládnuca PSD politicky bodovala. Vtedajší komisár pre rozšírenie deň pred voľbami prekvapujúco vyhlásil, že Rumunsko uzavrelo všetky negociačné kapitoly, čo voľne preložené znamenalo, že sa čoskoro automaticky stane členskou krajinou EÚ. Takéto vyhlásenie ho napokon k ničomu nezaväzovalo, bol totiž odstupujúcim komisárom... Minister vnútra ľavicovej spolkovéj vlády zasa navštívil historickú baštu nemeckých kolonistov v Sibiu a svojim prejavom nedvojzmyselne podporil PSD. V rovine úvah zostáva, či to bolo len priateľské gesto spriaznených straníckych duší alebo v hre boli aj európske investície do rumunskej infraštruktúry v zaujímavej a dynamickej oblasti okolo Sibiu.

Naproti tomu, veľmi jednoznačné stanovisko proti Năstaseho vláde vždy principiálne zastávala v dvoch oblastiach barónka Emma Nicholson, do decembra 2004 spravodajkyňa Európskeho parlamentu pre Rumunsko. Na rozdiel od predchádzajúcich politikov, nevyjadrovala sa konjunkturálne tesne pred voľbami, ale systematicky už od počiatku mandátu Năstaseho vlády. Poukazovala najmä na symbolický boj proti korupcii a na nedostatočné riešenie problémov detí ulice. Jej správy vyvolávali v Năstaseho kabinete najskôr poplach, neskôr podráždenie. Namiesto razantnejšieho riešenia problémov, dala vláda signál straníckym špičkám a diplomatickým misiám, aby začali hľadať lobbyistické skupiny v Európskom parlamente a v príslušných ľavicových straníckych centráloch, ktoré by nepríjemné správy barónky Nicholsonovej neutralizovali. Do hry sa zapojili aj tajné služby...

Dnes, s odstupom času, vidno jednak „výsledky“ takejto kampane, ale aj dôsledky, vyplývajúce zo šokujúcich vyhlásení barónky počas nedávnej tlačovej konferencie v Temešváre:

„Năstase prehral kvôli korupcii... a kvôli odpočúvaniu mojich telefónov... Bolo to drahé odpočúvanie. Ľutujem, že tajné služby nedali verejnosti k dispozícii to, čo sa dozvedeli. Zistila som inak veľmi rýchlo, že som odpočúvaná. Preto som im ako prvé oznámila, že mŕňajú čas a peniaze podaromnici, pretože ešte stále médiá rešpektujú viac mňa ako tajné služby. Pochádzam z rodiny politikov. Politikmi boli môj otec, môj starý otec, môj prastarý otec, moji ujovia, moji švagrovia. Odmalička som sa teda zúčastňovala na každodennom cvičení, ktoré vo mne vypestovalo presvedčenie, že verejné pôsobenie vylučuje existenciu absolútneho súkromného života. Je veľmi smutné, že takýmto spôsobom sa vyhadzujú peniaze, ktoré by sa dali použiť na naliehavejšie oblasti akými sú zdravotníctvo, školstvo alebo verejné služby. Keby som bola mala vplyv na rozpočet Rumunska, rozhodne by som bola zrušila položku *odpočúvanie telefónov*. Táto prax sa striktnie viaže na Ceaușescov režim a nie je zlučiteľná s demokratickou spoločnosťou...

Chcem rumunským politikom len pomôcť, aby dodržali svoje slovo. Ak naplnia to, čo sľúbili, zmení sa aj situácia v regióne. Aj nová vláda musí splniť to, čo sľúbila. Efekt skutkov bude dôležitý aj pre okolité krajiny regiónu, s ktorými EÚ plánuje začať negociácie.“ (Evenimentul zilei, 7. 2. 2005)

Novým spravodajcom EP pre Rumunsko sa po barónke Nicholsonovej stal francúzsky socialista Pierre Moscovici, ktorý vydal k budúcu vstupu Rumunska do EÚ veľmi opatrné optimistické stanovisko. Toto stanovisko mu zároveň umožnilo ponechať si manévrovací priestor, keby Rumunsko negociačné kapitoly nenaplnilo.

Do druhého okruhu problémov nás najlepšie uvedie jeden z prvých Băsescových krokov na vnútro politickej scéne. Prezident totiž inicioval neformálnu diskusiu o boji proti korupcii s činiteľmi Ministerstva vnútra a s Protikorupčným úradom špeciálneho prokurátora. Po ňom nasledovalo stretnutie s prokurátormi zo Štátneho zastupiteľstva. (Jednotné motto stretnutí: „Nechcem, aby sa o rok hovorilo, že jedni boháči odišli a druhí prišli.“, Evenimentul zilei, 21. 1. 2005.) Prezident Băsescu odporučil prokurátorom z provinčných miest, aby vyšli z „kmotrovstiev“, ktoré často vytvárajú primátori, miestni policajní riaditelia a ostatné vplyvné osobnosti, vrátane podnikateľov.

Čo však musí ešte Băsescu a „dočasná“ pravicovo-centristická vláda v prvom rade urobiť?

V boji proti korupcii musí nová vláda preraziť cez pancier nastrčených osôb. Tieto zväčša formálne bohaté osoby často spolupracujú s bielymi goliermi, ktoré sú blízke politickým stranám. Biele goliere sú vlastne sprostredkovateľmi transakcií čiernych peňazí, ktoré idú cez nastrčené osoby. Nastrčené osoby preberajú financie na seba alebo ich za tučnú odmenu prepierajú. Takto sa postupne vytvára pre biele goliere legálna pôda, aby neskôr mohli pokojne podať majetkové priznania s „opránymi“ financiami, ktoré mohli predtým patriť strane, rozumej aj istým členom exekutívy alebo parlamentu. Presne takto postupovali konatelia rumunskej spoločnosti RAFO (Rafinerie Onești), najmä vďaka benevolencii vyšetrovateľov a súdov, ale aj vďaka politickej podpore bývalej vládnej PSD. Miliardové daňové úniky, podvody a pranie špinavých peňazí v tejto spoločnosti sú už dnes predmetom podrobného vyšetrovania. Hromadné prepúšťanie z Ministerstva vnútra a výpovede zatknutých vrhnú na avizované prepojenie politickej moci, podnikateľov a mafie zaiste nové svetlo...(Ziua, 26. 2. 2005)

Nastrčené osoby sú - a nielen v Rumunsku – zväčša fabulózne finančne zainteresované. Predsa sa však stáva, že nechcú oprané financie (napr. provízie za privatizácie podnikov alebo za

predaj štátneho majetku po r. 1992) vracat' alebo už nechcú za dohodnutú a vopred vyplatenú odmenu špinavý kapitál prepierať... V takom prípade nastupuje „konečné riešenie“. Ako konkrétnu indíciu môžeme uviesť doteraz neobjasnenú vraždu slovenského podnikateľa Slobodu.

Podľa skúseného rumunského analytika O. Palera by Bănescu taktikou „pomalých krokov“ úspech v boji proti korupcii úspech nedosiahol. (Ce va face Bănescu, Cotidianul, 8. 2. 2005) Aj tí najkvalitnejší policajti a vyšetrovatelia sú totiž buď ovplyvniteľní alebo odvolateľní. Východiskom musí byť balík nových, prísnejších trestných zákonov a presné vymedzenie trestno-právnej zodpovednosti osôb. Takéto zákony musia obsahovať jednoznačný výklad a jasne definovať nielen konkrétnych vykonávateľov alebo nastrčené osoby, ale aj objednávateľov a činné osoby z pozadia, vrátane pozadia politického a finančnej oligarchie. A tu sa po širokom oblúku zrazu prekvapujúco ocitneme v NR SR, kde narazíme v tých istých súvislostiach na veľavravný text nedávno navrhnutého trestného zákona z dielne ministra spravodlivosti a na snahu Smeru o presadenie zákona o preukazovaní pôvodu majetku.

Čomu musí Bănescu čeliť a ďalší možný scenár

Najväčšími nástrahami sú už naznačená prepletená, nevyspytateľná a dobre živená sieť korupcie bielych golierov, neodhadnuteľný vplyv rumunských tajných služieb, ale aj menovanie nepripravených straníckych kandidátov do manažérskej a štátnickej náročných funkcií. (Ziua, 24. 1. 2005) Pokiaľ ide o rumunské tajné služby, nový prezident zasiahol do ich personálneho zloženia zatiaľ len minimálne, opierajúc sa zrejme aj o názor príslušných zložiek veľvyslanectva USA v Bukurešti. (Tajné služby nedávno dokonca medializovali informácie o pripravovanom atentáte na nového prezidenta. Takáto medializácia je interpretovateľná viacerými spôsobmi, ale žoviálne vystupujúci prezident zatiaľ podobné informácie berie s rezervou.)

Oproti politickému a ústavnému systému v Slovenskej republike, Maďarsku a SRN má však prezident Rumunska výhodu: má vplyv na vymenovanie alebo nevymenovanie šéfov tajných služieb. Na druhej strane, jeho právomoci oproti prezidentovi USA alebo Francúzska sú oklieštené. Rumunské tajné služby sa inak delia na dve samostatné zložky, (SRI - „domáce tajné služby“ a SIE - „zahraničné“) nie sú teda centralizované ako v SR, kde sa uchovala centralizácia podľa starého komunistického vzoru. Po tom, čo sme po r. 1992 v Slovenskej republike zažili, takýto systém vyhovoval a vyhovuje aj všetkým doterajším premiérom bez ohľadu na ich politické zafarbenie. V rumunských pomeroch by bolo za súčasného stavu lepšie, keby kontrolu nad oboma tajnými službami prevzal prezident, ale súčasná ústava mu to neumožňuje. Čo však

nie je, môže ešte byť. Z Băsescových doterajších krokov sa dá dedukovať, že sa neuspokojí s polovičným riešením. Po voľbách primátora Bukurešti, po rozpade trpasličej PUR, po eliminácii trójskeho koňa PSD (Cosmin Guša) v domovskej PD a po sústredených útokoch na A. Năstaseho, ktorý sa ako predseda parlamentu pravdepodobne nestotožní s prijatím spomínaného balíka zákonov, Băsescu bude krajinu zrejme smerovať k predčasným voľbám. Významným volebným javom môže byť katarzia pôvodných voličov PRM, ktorí už teraz sympatizujú s Băsescem... Môže dôjsť aj k ďalšiemu zaujímavému, ale vysvetliteľnému kroku zo strany bývalého prezidenta I. Iliescu, ktorý v súčasnosti opäť pevne preberá do rúk PSD. I. Iliescu totiž ako človek, ktorý nie je zatŕažený na majetok, nebude A. Năstasemu kryť chrbát, skôr naopak... Potom pravdepodobne Băsescu rozohrá veľkú partiu, ktorá už bude inšpiratívna aj pre naše zemepisné končiny.

Pramene a literatúra:

Paler, O. *Ce va face Băsescu*, *Cotidianul*, 8.2.2005.

Prindeți corupții sau demisia! Evenimentul zilei, 21.1.2005.

Petrovici, G. „*Năstase a pierdut din cauza corupției*“, *Evenimentul zilei*, 7.2.2005.

Romania's elections One more dubious vote?, *The Economist*, 2.12. 2004.

Stănescu, S. R. *Capcană pentru Traian Băsescu*, *Ziua*, 24.1.2005.

Elefanții RAFO menținuți în cătușe, *Ziua*, 26.2.2005.

Štatistický úrad: www.aleg-ro.org, 1. 2. 2005.

Skratky a vysvetlivky k politickým stranám:

PD - Demokratická strana; lavicovo-centristická strana, ktorú pôvodne založil prvý poprevratový premiér Petre Roman; do volieb ju viedol prezident Băsescu.

PNL - Národná liberálna strana, tzv. historická strana prešla po r. 2000 významnými generačnými a programovými zmenami; jej predsedom je súčasný premiér Tăriceanu.

PSD - Sociálno-demokratická strana I. Iliesca a A. Năstaseho, pôvodne PDSR; keďže nebola prijatá do SI, zlúčila sa v r. 2001 s autentickou Sociálno-demokratickou stranou a prebrala jej značku; čestný predseda pôvodnej PSD S. Cunescu verejne protestoval.

PRM - Strana Veľké Rumunsko, nacionalistická strana Corneliu Vadima Tudora; po r. 2000 zmenila rétoriku, verejne sa zriekla antisemitizmu atď. Jej vplyv začína momentálne klesať.

UDMR - Demokratický zväz Maďarov v Rumunsku je politickou stálicou rumunských Maďarov; voličské preferencie od r. 1989 poklesli; azda to súvisí aj s tvrďšou orientáciou známeho reformovaného kňaza László Tőkesa, ktorý pôsobí na časť členskej základne.

PUR - Rumunská humanistická strana bola doplnkovým, koaličným partnerom (údajne sociálno-liberálnym) PSD do r. 2004; dnes sa rozpadá pod vplyvom kompromitujúcich informácií o svojom predsedovi.